

Manuel GÜELL: *La crisi de la guerra del Francès (1808-1814) al Camp de Tarragona*, Tarragona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, 2011, 257 pàgines.

La ciutat de Tarragona va organitzar al llarg de l'any 2011 un seguit d'activitats per tal de recordar i reflexionar sobre els efectes de la guerra del Francès a la ciutat amb el títol *1811: Tarragona assetjada* (<http://www.tarragona.cat/lajuntament/conselleries/patrimoni/arxiu-municipal-tarragona/bicentenari-guerra-del-frances/inici>). Cal destacar, perquè, malauradament, no passa gaire sovint, que es va consensuar un programa unitari d'actes entre totes les institucions participants, que anaven del Museu de Tarragona a la Universitat Rovira i Virgili, coordinades pel Servei d'Arxiu i Documentació Municipal. És en aquest marc que cal inserir el llibre que es ressenya en aquestes pàgines, així com els estudis de Salvador-J. Rovira i Gómez, *Tarragona a la Guerra del Francès (1808-1813)* (Tarragona, Servei d'Arxiu i Documentació Municipal, 2011), i de Manuel M. Fuentes, Joan M. Quijano i Neus Sánchez, *Memòria del setge i ocupació de Tarragona. La guerra del Francès en els fons documentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (1808-1814)* (Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 2012). I, també, l'excel·lent exposició *Tarragona durant la Guerra del Francès, 1808-1814*, comissariada per Francesc Pintado, Josep Sánchez Cervelló i Josep A. Carbonell.

Sobre la guerra del Francès s'ha escrit i s'està escrivint molt, però, massa sovint, els temes polítics, econòmics i militars ocupen un gran nombre de pàgines, mentre que els aspectes socials i demogràfics n'ocupen molt poques. D'aquí l'interès de la recerca exhaustiva realitzada per l'historiador i arxiver Manuel Güell sobre el sotrac demogràfic que va comportar la guerra del Francès al Camp de Tarragona. Si fins ara els estudis demogràfics sobre aquests anys havien estat, bàsicament, de caire local, ara ens trobem davant d'un estudi d'abast tricomarcal, els resultats del qual permeten avançar algunes hipòtesis de caràcter general.

Tal com planteja Manuel Güell en el seu estudi demogràfic del Camp de Tarragona durant el període 1808-1814, la demografia històrica és un bon instrument per tal de mesurar l'impacte en la societat civil d'un conflicte bèl·lic. Es tracta de fixar, bàsicament, quants habitants hi havia abans de la guerra i quants en van quedar després, i cercar els motius ordinaris i extraordinaris que han causat l'augment o la davallada demogràfica. Amb aquests objectius, l'autor va realitzar una exhaustiva i tenaç recerca documental en els registres de baptismes, de matrimonis i d'òbits del vicenni 1801-1820, corresponents a quaranta parròquies del Camp de Tarragona. A partir del buidatge realitzat, s'han establert les taxes de natalitat, mortalitat i nupcialitat, el creixement vegetatiu, els fills de pare(s) incògnits, els percentatges d'albats, la intensitat de les crisis de mortalitat adulta, etc. Tot plegat permet a l'autor dibuixar una nítida visió de la crisi demogràfica dels anys de guerra (1808-1814), poble a poble.

El llibre s'estructura en quatre grans apartats. El principal i que ocupa més pàgines correspon al capítol I, «Radiografia, demogràfica del Camp de Tarragona (1801-1820)» (pàg. 17-162), on, municipi a municipi, s'analitzen les principals dades demogràfiques i s'estableixen les característiques concretes de la seva evolució durant els primers vint anys del segle XIX. Un total de quaranta municipis (setze de l'Alt Camp, tretze del Baix Camp i onze del Tarragonès) amb una població mitjana durant aquests anys d'uns 76.812 habitants (el 53,7% de la qual vivia a les tres ciutats més grans: Reus, Tarragona i Valls). Aquest apartat es divideix en

quaranta subapartats (un per a cada municipi) en els quals es faciliten les dades demogràfiques bàsiques: naixements, matrimonis i defuncions, creixement vegetatiu, parts múltiples, fills incògnits, mort de cossos albatats per a cada un dels anys entre 1801 i 1820, ambdós inclosos, així com una interpretació de l'evolució demogràfica per quinquennis i les mitjanes quinquennals (1801-1805, 1806-1810, 1811-1815 i 1816-1820). Aportació detallada de dades demogràfiques i estudi minuciós de l'evolució demogràfica que, més endavant, permeten argumentar les conclusions generals de l'estudi. A més, al final de cada un dels subapartats s'hi afegeixen notícies sobre els episodis locals de la guerra del Francès extretes de bibliografia i dels mateixos llibres parroquials. Aquesta part té un gran interès històric perquè, entre partida d'òbit i partida d'òbit, alguns rectors hi afegiren comentaris espontanis, breus, però força eloqüents de la vida quotidiana durant aquests anys al Camp de Tarragona.

El segon apartat està conformat pels capítols II, «Taula general de resultats» (pàg. 163-172), i III, «Creixement vegetatiu i fecunditat» (pag. 173-180), i s'hi ofereixen les dades demogràfiques globals del període 1801-1820 municipi a municipi. A partir d'aquestes dades s'estableixen unes primeres conclusions: el nombre de baptismes es manté estable al llarg del període i, en canvi, el nombre de matrimonis i de defuncions augmenta durant els anys de la guerra (1808-1814). Pel que fa a l'evolució demogràfica, es destaca que, si bé en el total del vicenni hi ha un creixement vegetatiu absolut de 10.201 persones, durant els set anys de guerra hi ha un saldo poblacional negatiu de -3.094 persones.

En el tercer apartat englobem tres capítols. En el capítol IV, «Albatats, parts múltiples i fills de pares incògnits» (pàg. 181-194), s'ofereixen les dades referents als albatats (infants i joves que morien abans de la primera comunió), que representen una mitjana del 54,9% del total de defuncions durant el vicenni estudiat i del 48,2% durant els set anys de guerra, a causa que mor un nombre més elevat d'adults. Pel que fa als parts múltiples es constata una disminució del percentatge sobre el total durant els anys de guerra (0,53%) respecte del conjunt del vicenni (0,69%). Quant als fills de pares incògnits, trobem un lleuger augment del seu percentatge sobre el total durant els anys de la guerra (2,55% enfront al 2,35%). En el capítol V, «Les epidèmies» (pàg. 195-207), s'analitza amb especial atenció l'any 1809, *l'any de les malalties*, segons anotació del vicari de Torredembarra. Aquest any fou el pitjor des del punt de vista demogràfic, ja que s'hi produïren el 17% de les morts del vicenni (la majoria a causa de la febre tifòidea), quan la mitjana anual era del 5%; i el saldo demogràfic fou negatiu en -6.716 persones. L'epidèmia de 1809 fou la pitjor del segle i tan sols les localitats més apartades i inaccessibles (la Mussara o Siurana) aconseguiren que la seva incidència fos menor. En el capítol VI, «La fam de 1812» (pàg. 209-218), s'analitza l'impacte demogràfic de la crisi de subsistències d'aquell any, conegut com *l'any de la fam*. Un impacte desigual, ja que en algunes poblacions es duplicà el nombre de morts respecte d'un any «normal», mentre en d'altres el nombre de morts fou tan sols lleugerament superior a la mitjana. El resultat de tot plegat fou que, durant el període 1811-1813, els naixements i les morts s'equilibraren i, per tant, la població no va augmentar ni disminuir.

El quart apartat el conformarien el pròleg del professor de la UB Valentí Gual i la presentació de l'autor (pàg. 7-16); l'apartat de fonts i bibliografia (pàg. 229-239), els annexos (pàg. 241-254), entre els quals cal destacar la Taula d'intensitats de crisis de mortalitat adulta; l'índex sistemàtic (pàg. 255-257); a més, naturalment de les conclusions (pàg. 219-238).

En resum, estem davant d'un immens treball de demografia històrica, fonamentat en una recerca exhaustiva dels arxius parroquials i que ha permès a Manuel Güell fer una radiografia demogràfica del període 1801-1820 i situar amb pèls i senyals l'impacte de la guerra del Francès (1808-1814) en tots i cada un dels quaranta municipis del camp tarragoní. Malgrat que el fenomen dels refugiats esdevé un factor distorsionador de determinats càlculs poblacionals, podem constatar unes certes regularitats generalitzables: el percentatge de naixements es manté al llarg del vicenni; la taxa de fills de pares incògnits, la taxa de mortalitat i la

taxa de matrimonis puja en els anys de més crisi; mentre que el percentatge d'albats decreix aquests mateixos anys ja que guanya terreny la mortalitat adulta que se li contraposa.

L'amplitud de l'estudi realitzat i la diversitat dels municipis analitzats permeten l'autor d'extreure i fonamentar unes conclusions força generals: el sotrac demogràfic dels anys de la guerra del Francès vindria provocat per una crisi de mortalitat causada per «la invasió militar de les tropes franceses que va provocar la concentració i dispersió de considerables masses humanes i va afavorir el brot epidèmic de febres tifoides; també va provocar una fam generalitzada per la destrucció o confiscació de collites» (pàg. 221). L'autor aporta les dades claus per fonamentar aquesta interpretació: durant el període 1808-1814 (35% dels anys del període estudiat), es produeixen el 44,65% del total de morts durant el vicenni (1801-1820), tot destacant dos anys crítics: 1809 i 1812.

Tan sols cal fer una objecció a aquest treball, i és la manca d'estudi comparatiu amb els escassos, però existents, estudis demogràfics sobre el període de la guerra del Francès. Cosa que es fa tangencialment amb els treballs de Valentí Gual, però no amb els més generals d'Esteban Canales, per exemple, que té diversos articles dedicats a aquesta qüestió. En qual-sevol cas, cal situar aquesta recerca i aquest llibre entre els que, un cop passats els actes del bicentenari de l'efemèride, deixaran petjada i contribuiran a millorar el nostre coneixement d'aquest fet cabdal que marca l'inici de la història contemporània del nostre país.

RAMON ARNABAT